

NIKOLAI JAAKKOLA 60 VUOTTA

Lehtemme puolesta P. Perttu poikkesi kirjailijaveteraanimme Nikolai Jaakkolan luona ja pyysi vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

— Mitkä olivat ne vaikutteet, jotka pakottivat sinun tarttumaan suureen työhösi Pirttijärvi-sarjan luomiseksi?

— Kai se oli se, ettei ollut mitään kaunokirjallista luettavaa Karjalan kansan vaiherikkaasta menneisyydestä. Ja vaikutti tietysti sekin, että Karjalan kansan vaiheet ovat minulle niin läheiset, että kuulin sisäisen äänen sanovan: juuri sinun se pitäisi kirjoittaa. Mutta elämämmme muodostui sellaiseksi, että vasta parinkymmenen vuoden kuluttua alkuaikeistani sain tilaisuuden päästä toteuttamaan tätä haavettani. Kaikenlaista on ollut tässä elämän varrella. On tullut koettua sekä hyvää että huonoa. Mutta kaikesta huolimatta olen päässyt sellaiseen ikään, jolloin mielestäni minun on velvollisuus ja oikeus kertoa totuudenmukaisesti näkemääni ja kokemaani. Tunnen tämän velvollisuudekseni siksikin kun Karjalan kansan menneisyyttä ei ole aina valaistu oikeassa valossa.

— Siitähän on nyt noin vuosi kun Pirttijärven kolmas kirja Ristiaallokossa ilmestyi. Pulikka-Poavilahan ajattelee siellä pellolla kiviä kaivaessaan kirjan loppuriveillä, että ei elämä ole vielä sellaista kuin olla pitäisi. Mitenkäs sen Pulikka-Poavilan sitten lopulta käy?

— Kirjoitan nyt neljättä osaa, jonka nimeksi tulee Selville vesille. Siinä pitäisi selvitä se, miten Pulikka-Poavila ja muut henkilöt selviytyvät elämän ristiaallokosta, jopa traagillisiakin vaikeuksia voittaen löytävät sellaisen elämän jollaisen sen ollakin pitää. Ihmiset ovat joutuneet olemaan ristiaallokossa elämänsä varrella sen jälkeenkin. Siksi luulen, että Pirttijärvi-sarjallani on ajankohtainen merkitys. Toivon, että tästä monivuotisesta aherruksestani olisi edes hyötyä ja nautintoa niille, jotka vaivautuvat lukemaan sen mitä olen sisäisestä kutsumuksestani ollut velvollinen sanomaan lukijalle.

KIRJAILIJAN TIE

Jokaisella kansalla on ollut sellainen kehitysvaihe, jolloin se kansalliseen itsetuntoon herättyään nostaa keskuudestaan ensimmäiset kirjailijat ja runoilijat, oman taiteellisen sivistyneistön ensimmäisen polven. Nuoren kirjallisuuden uranuurtajien työ on erittäin vaikeaa, mutta samalla myös kadehdittavaa ja kunniakasta.

Vaikeaa se on siksi, että heidän on alettava alusta ja kuljettava lyhyessä ajassa koko se mutkallinen kirjallisuuden kehitystie, johon toiset kansat ovat käyttäneet kokonaisia vuosisatoja. Nelisenkymmentä vuotta sitten kansan kielellistäiteellisenä ilmaisumuotona Karjalassa oli vain kansanrunous. Näin ollen kansan tajunnan siirtyminen kansanrunoustyypistä nykyaikaiseen romaaniin, lyriikkaan ja draamaan, on tapahtunut käytännöllisesti ottaen yhden sukupolven aikana.

Toisaalta näiden ensimmäisten kirjailijain osalle langennut tehtävä on myös kadehdittava. Nuoren kansallisen kirjallisuuden uranuurtajilla on valtavat alat aivan koskemattomana ja taiteellisesti muokkaamatonta kansan elämän ja kansallisen kulttuurin maaperää. Siinä riittää työtä ja kuvaamista. Ja kansa kunnioittaa kirjailijaansa ja antaa tälle anteeksi ehkä puutteellisetkin yritykset.

Tällaista kirjallisuuden perkaamatonta peltoa ovat kulkeneet ja kulkevat jossain suhteessa vielä nytkin Karjalan nuoren kirjallisuuden edustajat. Ja vanhin heistä on Nikolai Jaakkola, Karjalan kantaväestöstä noussut ensimmäinen kirjailija.

Nikolai Jaakkolan elinvaiheet ja työtaival on hyvin luonteenomaista Karjalan kansallisen sivistyneistön ensimmäiselle sukupolvelle. Nuorena Jaakkola oli ensin opettajana, opetti karjalaisille lapsille lukutaitoa; sitten opiskeli itse Leningradissa Vähemmistökansallisuuksien kommunistisessa yliopistossa; hänestä tulee lehtimies, Nuoren kaartin toimittaja; sen jälkeen hän siirtyy joukkovalistustyöhön Onegan tehtaalle kuuluen tehtaan puoluekomiteaan; Karjalan pedagogisessa instituutissa ja puolueyöntekijäin kursseilla hän opettaa filosofiaa. Monitahoisen työnsä ohella hän yrittää jo 20-luvun alussa kirjoittaa, julkaisee kuvauksia ja kertomuksia. Vasta sodan jälkeen Jaakkola antautuu kokonaan kirjalliseen työhön.

Nykyäänkin monet kirjailijat käyvät läpi monitahoisen elämänkoulun ennen kuin heistä

tulee ammattikirjailijoita. Nikolai Jaakkolan monipuolisessa toiminnassa menneinä vuosikymmeninä on sitä henkisten harrastusten laajuutta ja moniulotteisuutta, mikä oli ominaista nimenomaan nuoren kansallisen sivistyneistömme ensimmäiselle sukupolvelle. Lokakuun vallankumous nosti Karjalankin kansan kokonaan uudelle historialliselle kehitystaselle. Ja tällöin tarvittiin viipymättä kansakoulunopettajia ja valistustyöntekijöitä, lehtimiehiä ja kirjallisuuskriitikkoja, filosofeja ja romaanikirjailijoita. Kaikki nämä henkisen elämän alat saattoivat kansallisen kulttuurin muovautumisen varhaisvaiheessa ilmentyä yksien ja samojen henkilöiden toimintana ja vasta sitten tapahtui vähitellen erikoistumista.

Tästä Karjalan kansan historiallisesta ja kulttuurikehityksestä mainitsimme osoittaaksemme, että siihen liittyvät erottamattomasti sekä Jaakkolan kirjallisen työn kehitysvaiheet että hänen tuotantonsa aatteellis-taiteellinen problematiikka. Jo ensimmäisissä kriittisissä kirjoituksissaan, esimerkiksi 1931 ilmestyneessä kokoelmassa *Sanamme kaunokirjallisuudesta* Jaakkola piti Karjalassa tärkeänä sellaista kirjallisuutta, joka suomen kielellä kirjoitettuna juurentuisi seudun kansalliseen elämään ja heijastaisi kansan kehitysvaiheita. Monissa senaikaissa artikkeleissa esitettyjä väittämiä ei tietenkään voida nykyään pitää täysin hyväksyttävänä eikä kirjailija kai vaatine sitä itsekään, mutta perusajatus, ajatus kiinteästä yhteydestä väestön kansalliseen elämään on Jaakkolalle kallis nykyäänkin. Tämä ajatus esiintyy jälleen novellissa *Ira* (1946), mutta täydellisen taiteellisen ilmaisunsa se on saanut Pirttijärvisarjassa, jonka kirjoittamisessa Jaakkola on ahertanut jo viisitoista vuotta ja jatkaa työtään vieläkin. Samaan aikaan Jaakkola tekee kirjallista työtään muillakin aloilla. Hänen suomentamanaan on ilmestynyt muun muassa N. Birjukovin *Lokki* (1947), V. Tshehovin *Villitsijät* (1950), M. Gorkin *Foma Gordejev* (1955) ja N. Tshernyshevskin *Mitä on tehtävä?* (1957).

Kirjailijan pääteoksena on kuitenkin Pirttijärvi-sarja, jota on ilmestynyt kolme kirjaa: *Pirttijärven rantamilla* (1949), *Pirttijärven rantamilla ja muualla* (1957) ja *Ristiaallokossa* (1963). Viimeinen kirja on vielä työn alla.

Mainittu teos on tähän saakka laajin ja todenperäisin taiteellinen kuvaus Karjalan kansan kohtaloista. Sen pääansio on pidettävä

kirjailijan sitkeää pyrkimystä seurata kerronnassaan tiukasti historian totuutta. Tämän sarjan kirjoista saamme havainnollisen käsityksen siitä, millä kehitysasteella oli karjalaisen yhteiskunnallinen ja kansallinen itsetunto Loka-kuun vallankumouksen puhjetessa, minkälaisia olivat heidän elintapansa ja ajatuspiirinsä, millainen oli talonpoikien yhteiskunnallishistoriallinen kokemus, varsinkin Pohjois-Karjalassa, missä vallitsivat puolipatriarkalaiset olot.

Ja osoittautuu, että tuo kokemus on aika vähäinen. «Jumalan seläntakana» sijaitsevan Pirttijärven asukkaat elävät miltei eristettyinä muusta maailmasta. Siellä käy vain silloin tällöin tsaarin virkamiehiä. Yhteiskunnallista eriarvoisuutta on tuskin huomattavissa. Väestön henkinen elämä liikkuu pääpiirteissään eepillisen kansanrunouden piirissä, menneisyytensä tietoja väki ammentaa vain sukupolvesta toiseen kantautuneista taruista. Vanhemman väen keskuudessa elää vielä muistoja suuresta patriarkalisesta perheestä, jossa oli voimakkaita sukujärjestelmän jäänteitä. Silloin asui saman katon alla kolmekymmentä viisikin henkeä, harjoitettiin vapaasti kaskenpolttoa, maa ja metsät olivat yhteisiä, metsästyksellä ja kalastuksella oli suuri merkitys. Kaikkea tätä muistele romaanissa Kondratan Maura. Menneisyyden elo kuvastuu hänen tajunnassaan aivan kuin paratiisi — silloin oli kaikkea kyllähti, metsänantimia, kalaa sekä viljaa. Muori ei kuitenkaan käsittänyt, miksi sitten tuo iso perhe hajosi. Muralta kuoli poikia, toiset erosivat ja ryhtyivät elämään itsenäisesti.

Sanottakoon muun muassa, että tuo Nikolai Jaakkolan romaanin alku, kerronta patriarkalisesta perheestä ja sen hajoamisesta, on hyvin luonteenomaista monelle kansalliselle kirjallisuudelle niiden varhaisimmalla kehitysasteella. Tuollainen alku oli aikoinaan laajalti levinnyt Suomen kirjallisuudessa.

Tämä alku periytyy suoraan kansanrunoudesta. Karjalan ja Suomen eepilliset runot kertovat kansan elämästä kansan patriarkalis-yhteisjärjestelmän ajalta. Siitä edelleen kuvaa kansan historiallisia kohtaloita kirjoitettu kirjallisuus. Kansan eepos ihanoi patriarkaalista sukua yhteiskunnallisena esikuvana oikeudenmukaisesta ja onnellisesta elämästä, ja Jaakkolan teoksessa vanha Maura säilyttää muistissaan nimenomaan tätä kansan ihannetta. Tuo ihanne valaisee Mauran omaakin nuoruutta ja siksi hän kuvailee kaiken menneisyyden miellyttävässä valossa.

Romaanin kirjoittaja pyrkii noudattamaan

johdonmukaisesti historiallista totuutta eikä kiirehdi «vallankumouksellistamaan» keinotekoisesti kuvaamiensa kyläläisten näkemyksiä. Pirttijärven asukkaiden mielissä ei tapahdu mitään erikoista senkään jälkeen kun keisari syöstiin Pietarissa valtaistuimelta. Syrjäkylän rahvas eli entistä eloaan, kävi metsällä ja kalalla, uskoi kaikenlaisiin kummituksiin ja enteisiin. Uutta oli oikeastaan vain se, että miehet kokoontuivat tavallista useammin toistensa luotupakalle ja yhdessä koettivat arvailta minnepäin maailmanmeno oikeastaan kallistuu ja mitä uutta se tuo tullessaan heidän kyläänsä.

Vasta valkosuomalaisten hyökkäys, joka koski välittömästi kylän väkeen, joudutti sen yhteiskunnallisen tietouden kehitystä. Mutta tässäkin tekijä ei kiirehdi kuvaamiaan henkilöitä. Hän kartaakaan tällöinkin historiallista ja taiteellista epätotuutta.

Nikolai Jaakkolan romaanin peruspaatoksen muodostaa kansan mutkikkaan historiallisen tien totuudellinen kuvaaminen, ilman tapahtumien tai ilmiöiden yksinkertaisteluja tai väkivaltaista muuttelua.

Ja sanottakoonkin, että taiteilijana romaanin tekijä on monin paikoin paljon edullisemmassa asemassa kuin historioitsijat, hän voi kuvaia totuuden paljon elävämmin ja kirkkaammin värein ja vivahtein kuin historikot. Kun historioitsija esimerkiksi käyntelee käsitettä «patriarkaalinen», hän ei selitä sen eri puolia, mutta taiteilija voi luoda tosi tarkan käsityksen talonpoikaistapojen ja talonpoikaiston ajatusmaailman patriarkalisuudesta käyttämättä edes tuota sanaa. Taiteilija voi Jaakkolan tavoin esimerkiksi osoittaa kuvaamansa henkilön tavattoman ihmettelyn tämän kuultua, että maailmassa osoittautuu olevan sellaisiakin paikkoja, missä ihmisillä ovat kokonaan toisenlaiset tavat ja tottumukset kuin hänen korven kätkeissä sijaitsevassa kotikylässään; hän voi aivan ohimennen korostaa sellaisen ihmisen luonteenomaista yhteyttä luontoon. Metsäisen synkkyuden luoma paine panee ihmiset lähenemään toisiaan «ehkä sen vuoksi, että selkosilla ihmiset tuntevat itsensä jollain tavoin orvoiksi tai sitten tuon vaikutuksen aiheuttaa se, että metsä näyttää elävän samaa perhettä». Monista tällaisista yksityisseikoista muodostuu yleiskuva, josta lukija käsittää näiden monia vuosisatoja eristyneinä olleiden korven asukkaiden hämmennyksen ja neuvottomuuden heidän jouduttuaan äkkiä mukaan historian pyörteisiin. Mutta valkosuomalaisten tultua ja taistelujen läheisessä aivan Pirttijärven rajamaille kylän väen

katsonnoistakin katoaa entinen jäykkyys — «niin, maailma heiluu nyt ihan Lapukkoa myöten», toteaa eräs asukkaista. Tähän kansan tajunnan omalaatuisen asteeseen ja maailman «heiluntaan» liittyvään kansan käsitykseen nojaten kirjailija kuvaa monia muitakin tapahtumia, muun muassa «Karjalan legioonan» liittymistä. Kolmannessa kirjassaan tekijä puhuu siitä aika selvin sanoin polemisoiden niiden kanssa, jotka eivät ottaneet huomioon karjalaisten historiallisen kehityksen mutkallisuutta, vaan halusivat nähdä legioonan «punaisena».

Tekijä kirjoittaa: «Todellisuudessa se ei ollut punainen eikä valkoinen, vaan vähän kumpaakin. Silloisissa ristiriitaisissa murrosoloissa se oli luonnollista. Miehet, jotka Lepsaaren kentällä harjoittelivat sotataitoa, olivat melkein kaikki talonpoikia, toiset selvää leipää, toiset pottua syöneitä. Osa heistä oli juuri palannut maailmansodasta ja juuttunut tänne, kun kotiseutu oli valkosuomalaisen vainolaisten käsissä; osa oli ollut ansiotöissä Muurmannin rautatiellä aina siitä asti, kun sitä oli ruvettu rakentamaan; osa, sellaiset kuin Pulikka-Poavila ja Krikku-Karppa, oli paennut tänne valkosuomalaisen miehittämistä rajakylistä. Kaikilla heillä, niilläkin, jotka olivat palanneet Saksansodan rintamilta, oli erilainen elämänkokemus ja oma käsityksensä viimeaikojen suurista tapahtumista. Milloin vilja on kypsä korjattavaksi tai kuinka monta tukkia voi panna hevosen pankkorekeen — kaiken sen he tiesivät hyvin, mutta vallankumous oli vielä monille hämärä asia. He ajattelivat havainnollisesti, esineellisesti, kuin lapset tai alkuperäisen sukuyhteiskunnan ihmiset. Heidän piti itsensä koettaa ja kokea ennen kuin he käsittivät sen, mikä oli heille uutta. Tsaarin kukistamisen he käsittivät, sillä sen he voivat havainnollisesti kuvitella, mutta se, että valta siirtyi luokalta toiselle, ei ollut yhtä helposti käsitettävissä, sillä sitä he eivät osanneet kuvitella.

Kansan elämän taiteellisessa tulkinnassa Jaakkola on syventänyt edelleen teoksensa historiallisuutta.

Pirttijärvi-sarjan kolmannessa kirjassa, Ristiaallokossa, on samoin tapahtuma, jossa kerrotaan kansanrunouden eepillisten ihanteiden elinvoimaisuudesta kansan muistissa, mutta tässä nuo ihanteet esitetään toisesta näkökulmasta. Nuori poika Huoti lähti taattonsa kanssa pakomatkalle. Hän oli aikaisemmin kuullut tarinan paenneista talonpojista. Nyt Huoti tuumi, että ehkäpä kaikki pirttijärveläiset ovat entisiä pa-

kolaisia. Tekijä lisää, että vanhojen miesten mielessä pyöri sama ajatus. «Heidän tietonsahan kotiseudun menneisyydestä rajoittuivat myöskin niihin taruihin, joita he olivat jo nuorena kuulleet vanhemmiltaan. Vanhemmiltaan ja heidän kertomiensa tarujen sankareilta he olivat perineet vapaudenkaipuunsa». Kirjailija jatkaa selittäen, että tuota kaipuuta oli ensin kartuttanut sumtsankannossa saatu nöyryyttävä kokemus ja nyt kylään saapuneet vainolaiset olivat teoillaan sitä lisänneet, vaikka siihen saakka tämän syrjäkylän asukkailla oli ollut varsin hämärä käsitys yhteiskuntaluokista ja poliittisista puolueista. Kun kyläläiset joutuivat itse tapahtumien pyörteeseen valkosuomalaisen hyökättyä, heidän oli helpompi määrittellä, mikä valta ketä puolustaa ja miten on löydettävissä oikea tie tässä historian «ristiaallokossa». Sanalla sanoen, tekijä johdattaa kerronnallaan lukijaa päätelmään, että minänsiin kansanrunouden ihanteisiin sisältyvä kansan vapauskäsite on vielä hyvin kaukana sosialistisen vallankumouksen tarkoituksien ja tehtävien tajuamisesta ja että tuohon tajuntaan pääsemiseksi kansanjoukkojen oli itsensä välttämättä kartutettava uutta yhteiskunta-historiallista kokemusta.

Sarjan kolmas kirja päättyy symbolisesti. Kun vainolaiset oli karkotettu Pirttijärveltä Poavila menee peltojaan katsomaan ja ryhtyy raivaamaan saralta kiviä. Keskellä peltoa on iso kivi ja hän yrittää kangeta sitä ylös, mutta huomaa, ettei se nouse ilman poikien apua. Mies suoristautuu ja katsoo myrskyävälle järvelle. Siellä ristiaallokossa keinui vene ja oli vaikea päätellä mistä päin tuuli. Tarkemmin tähyiltyään hän kuitenkin huomaa, että vene lähenee kotirantaa.

Ryhdyttyään kirjoittamaan sarjan kolmatta kirjaa Nikolai Jaakkola mainitsi: «Nyt olen aherruksessani päässyt niin pitkälle, etten voi, kuvaannollisesti sanoen, olla hyppäämättä Pulikka Poavilan ja Huotin, Doarien ja Natalien veneeseen ja soutamatta heidän kanssaan sinne, mistä me kaikki olemme kotoisin». Ja nyt jatkaessaan kerrontaansa lukijoille tuttujen henkilöiden tulevista kohtaloista kirjailija ikään kuin soutaisi yhdessä heidän kanssaan myllertävää ajanulappaa lähten sitkeästi kaipaamaansa valkamaa. Ja niin tekijän kuin hänen henkilöidensäkin voitettavana on monia uusia «ristiaallokoita», paljon taiteellisia ja elämän vaikeuksia. Toivokaamme heille myötätuulta ja miehuutta uusissa koettelemuksissa.

Eino KARHU